

knázej. Meždinastičeskie kontakty skvoz' prizmu antroponimiki", Moskva, 2013) czy z Wielkiej Brytanii (G. Redmonds, T. King, D. Hey, „Surnames, DNA, and Family History”, Oxford, 2011).

Wśród siedmiu omówień czasopism o tematyce onomastycznej jedno jest poświęcone 58 numerowi rocznika „Onomastica”.

Numer 37 biuletynu zamykają wspomnienia poświęcone zmarłym węgierskim językoznawcom: Györgowi Dénesowi, Ferencowi Farkasowi i Jenő Janitsekowi, którzy odeszli w ostatnim czasie. Warto zauważyć, że ten numer pisma, poświęcony kwestiom translatorskim, prezentuje ciekawe zagadnienia i zjawiska.

„Biuletyn Onomastyczny” przedstawia aktualny stan badań onomastyki węgierskiej, zarówno współczesnej, jak i historycznej, niejednokrotnie związanej ze zmieniającymi się granicami historycznymi kraju. Prezentuje także niesłabnące zainteresowanie tego typu badaniami w innych krajach.

Grzegorz Bubak

Uniwersytet Jagielloński
e-mail: grzegorz.bubak@uj.edu.pl

Folia Onomastica Croatica, red. Anđela Frančić, knjiga 23, 2014; knjiga 24, 2015

Poniżej omówiono zawartość numerów 23 i 24 chorwackiego czasopisma „Folia onomastica Croatica” (FOC), które ukazały się w 2014 i 2015 r. Artykuły i recenzje z omawianych numerów (a także z poprzednich) oraz zestawienia bibliografii onomastycznej z poszczególnych lat dostępne są na centralnym portalu chorwackich czasopism naukowych HRČAK pod adresem <http://hrcak.srce.hr/foia-onomastica>

Numer 23 otwiera artykuł Jasminki Brali-Mudrovčić „Toponimija Gacke doline” (s. 1–20), w którym autorka w oddzielnych częściach dokonała analizy formalnej i znaczeniowej około 500 nazw geograficznych (ojkonimów, mikrotoponimów, hydronimów i oronimów) z obszaru miasta Otočac i okolicznych miejscowości, leżących w zachodniej części Liki. Materiał zebrany przez autorkę pochodzi z map leśnych i katastralnych. Część zasadniczą pracy poprzedza szkic geograficzno-historyczny Doliny Gackiej oraz opis jej gwary, należącej do dialektu čakawskiego.

Tekst Ines Carović i Kristiana Novaka, napisany w języku angielskim, pt. „How to publish research on offensive family nicknames? Some ethical considerations in anthroponomastics” (s. 21–37), dotyczy rzadko poruszanej kwestii etyki badań onomastycznych. Nie chodzi tu bynajmniej o problem rzetelności badacza, ale o to, w jaki sposób publikować badania dotyczące kategorii przydomków rodzinnych, które w wiejskich społecznościach Chorwacji ciągle odgrywają istotną rolę. Przydomki te są przejrzyste semantycznie, odnoszą się do jakiejś wyraźnej cechy bądź zachowanego w lokalnej pamięci wydarzenia z życia danej rodziny. Niektóre z nich mają wyraźnie pejoratywny, a nawet obraźliwy charakter i nie są używane w bezpośredniej komunikacji z członkami rodziny, której dotyczą. Publikacja takich danych może zostać uznana za etycznie niejednoznaczna. Wychodząc od tego szczegółowego zagadnienia, autorzy, posługując się także już sformułowanymi wytycznymi w zakresie etyki badań humanistycznych i społecznych, proponują pięć możliwych procedur w badaniach antroponomastycznych.

Ankica Čilaš Šimpraga i Joža Horvat w artykule „Hrvatska zoonimija: imenovanje krava” (s. 39–75) zanalizowali pod względem formalnym i znaczeniowym nazwy nadawane krowom. Imiona krow, zdaniem autorów, tworzą najbogatszą subkategorię zoonimii pod względem baz motywacyjnych. Materiał badawczy, obejmujący wszystkie regiony współczesnej Chorwacji, po-

zyskano zarówno z badań terenowych czy ankiet przeprowadzonych w szkołach, jak i w wyniku ekskercji z opracowań dialektologicznych, historycznych i etnograficznych. Głównym celem badań jest ustalenie najczęstszych i wykrycie nowych typów motywacyjnych oraz słowotwórczych w imionach krów, określenie pochodzenia językowego nazw i sprawdzenie, czy przeważają imiona rodzime, czy też obce. Autorzy podkreślają także wagę dokumentacyjnego charakteru opracowania w obliczu przemian gospodarczych, które powodują zanik tradycyjnych gospodarstw rolnych, a w związku z tym i tradycji nazewnictwowych.

W artykule „«Ovaj grad zovu još i...» – o antonomazijama za toponime” (s. 77–94) Ana Grgić i Davor Nikolić poruszają zagadnienie antonomazji w toponimii, czyli dodatkowych określeń obiektów geograficznych powstałych na gruncie stylistycznym. Autorzy dokonują klasyfikacji motywów wpływających na kształt antonomazji, którymi mogą być właściwości naturalne, kulturowe czy też związek ze słynnymi osobami. Wybór i podkreślenie jednej z tych cech w antonomazji może zostać objaśniony na gruncie hierarchii toposów w argumentacji opisanej przez C. Perelmana i L. Olbrechtsa-Tyteca. Jak wynika z analizy, najczęściej występującymi toposami w antonomazji toponimicznej są toposy wielkości (największe miasto w jakiejś kulturze, najbogatsze miasto, największy wpływ kulturowy itd.) i jakości (wyjątkowość, rzadkość itd.). Autorzy obrazują poszczególne realizacje antonomazji przykładami, zarówno lokalnymi, chorwackimi, jak i pochodzącymi z innych obszarów językowych, choć wiele z nich ma charakter międzynarodowy.

W obszernym artykule „Predijalni toponimi na zadarskome podučju” (s. 95–142) Dubravka Ivšić zajmuje się współczesnymi toponimami z okolic Zadaru, uznawanymi za kontynuanty rzymskich i wczesnoromańskich nazw posiadłości ziemskich (*praedium*), utworzonych od nazwy osobowej ich właściciela zwykle za pomocą sufiksu *-(i)anus|-(i)ana*. Są to następujące nazwy: *Bibinje, Bošana, Lukoran, Mrljane, Nevidane, Pašman, Povljana, Ugljan* oraz historyczna *Flaveico*. Uwzględnione zostały także nazwy, co do których w literaturze przedmiotu jedynie zakładano takie pochodzenie. Co istotne, dla wszystkich tych nazw dysponowano jedynie średniowiecznym i późniejszym materiałem źródłowym. Autorka na jego podstawie, przy zastosowaniu kryteriów językoznawczych, historycznych i archeologicznych, dokonuje szczegółowej analizy wspomnianych toponimów, rewidując dotychczasowe poglądy na ich temat.

Nazewnictwu ulic i placów miasta Gospića poświęcił uwagę Ivica Mataija w artykule „Gospićka hodonimija” (s. 143–158). Choć początki miejskiego charakteru Gospićcia sięgają przełomu XVII i XVIII w., to pierwsze hodonimy pojawiają się tam sporadycznie dopiero w drugiej połowie XIX w., a systematyczny rozwój nazewnictwa miejskiego następuje w XX w. Autor omawia powstanie i zmiany w obrębie hodonimii Gospićcia, które warunkowane były zmieniającą się rzeczywistością polityczną i ideologiczną — od Austro-Węgier, przez pierwszą Jugosławię, okres drugiej wojny światowej, socjalistyczną Jugosławię, aż do wybicia się Chorwacji na niepodległość w latach dziewięćdziesiątych i czasy współczesne.

Celem artykułu „Neslavenski antroponimi na latinskim epigrafskim spomenicima prvih stoljeća hrvatske pismenosti” (s. 159–184) autorstwa Any Mihajlević jest dokumentacja i analiza antroponimów o proveniencji niesłowiańskiej z łacińskich zabytków epigraficznych z obszaru północnej i środkowej Dalmacji oraz południowej Bośni, pochodzących z pierwszych wieków chorwackiej tradycji piśmienniczej. Autorka szczegółowo bada zebrane nazwy pod względem genezy, grafii oraz przemian i interferencji językowych. W osobnych grupach przedstawione zostały imiona męskie i żeńskie, nazwy mieszkańców i etnonimy. Dodatkowo autorka omówiła też tytuły (nazwy godności) i skróty, które pojawiają się w zebranych korpusie.

Maja Opašić w tekście „Biblijski onimi u hrvatskome jeziku” (s. 185–208) podjęła się zbadania użycia, roli i statusu nazw biblijnych w języku chorwackim. Materiał badawczy, zaczerpnięty z chorwackich słowników ogólnych i frazeologicznych, został zweryfikowany na podstawie trzech chorwackich korpusów oraz przy użyciu wyszukiwarki Google. Autorka bada hipotezę, według

której większość onimów biblijnych stanowią elementy składowe związków frazeologicznych uznawanych za biblizmy, co w dużej mierze znalazło potwierdzenie w analizie. Pojedyncze onimy biblijne mogą też ulegać apelatyzacji lub terminologizacji.

Przedmiotem swoich rozważań w niezwykle ciekawym artykule „Imena i prezimena splitskih nahoda u 19. stoljeću” (s. 209–241) Andrea Rogošić i Antonia Luketin Alfirević uczyniły imiona i nazwiska dzieci porzuconych, odnotowane w latach 1858–1893 w „Księdze sierot” („Knjiga nahoda”), przechowywanej w archiwum miasta Splitu. Autorki dokonały wszechstronnej i bardzo szczegółowej analizy procesu nadawania imion i nazwisk w splickim sierocińcu, poprzedzając ją opisem ówczesnej sytuacji społecznej i zjawiska porzucania dzieci. Omawiane antroponimy, w przeważającej mierze sztuczne, wskazują na zróżnicowany, ale systematyczny sposób ich tworzenia w zakresie fonologii, semantyki i słowotwórstwa. Autorki wskazały zarówno na zjawiska fizyczne, psychiczne i kulturowe motywujące omawiane onimy, jak i na „wewnątrzrejstrowe” czynniki wpływające na ich formę. Liczne dane zamieszczone w „Księdze sierot” pozwoliły także na wyciągnięcie pewnych wniosków o charakterze socjolingwistycznym.

Tekst Domagoja Vidovicia „Toponimija zapadnoga dijela Popova” (s. 243–265) to kolejna z licznych prac tego autora poświęcona nazewnictwu geograficznemu regionu Popovo w południowej części Bośni i Hercegowiny, tuż przy granicy z Chorwacją (nieopodal Dubrownika). Zasadniczą część omawianego artykułu stanowi analiza semantyczno-motywacyjna około 330 toponimów z zachodniej części Popova (obejmującej dwie stale zasiedlone wsi — Dobri Do i Turkovići oraz obszary dawnych miejscowości, które w różnych okolicznościach uległy wyludnieniu), zgromadzonych w ramach badań terenowych. Autor daje także przegląd informacji z zakresu antroponimii, geografii, osadnictwa i migracji, które stanowią niezwykle istotne tło rozważań toponomastycznych dotyczących omawianego terenu.

Marija Znika i Maja Znika są autorkami ostatniego artykułu w przedstawianym numerze FOC — „Neke zamjedbe uz sintaksu imena” (s. 267–276). Badaczki skupiły się w nim na właściwościach składniowych nazw własnych, w szczególności zaś uwagę poświęciły zagadnieniu roli atrybutów w nazwach wieloczłonowych oraz ich stosunku składniowego do elementu onimicznego (jednowyrazowego toponimu lub antroponimu) takich jednostek nieciągłych, a także ich pozycji w szyku.

W omawianym numerze FOC pomieszczono także dwie obszernie recenzje. Pierwsza z nich, napisana przez Jožę Horvata (s. 277–286), dotyczy najnowszej książki autorstwa Domagoja Vidovicia „Zažapska onomastika”, poświęconej antroponimii i toponimii chorwackiej gminy Zažablje w żupanii dubrownicko-neretwiańskiej w południowej Dalmacji. Druga, sporządzona przez wspomnianego już D. Vidovicia (s. 287–292), omawia kolejną (siódmą) monografię w serii „Onomastica Adriatica”, dotyczącą archipelagu Kornati — „Toponimija kornatskog otočja”, przygotowaną pod red. V. Skračić. Książka ta, wraz z monografią wyspy Pag, oraz pozostałe pozycje z tej serii zostały omówione również w czasopiśmie „Onomastica” (LVII, 2013, i LVIX, 2015). W dziale omówień i recenzji znalazło się także krótkie sprawozdanie Dubravki Ivšić z konferencji VIII. Skokovi etimološko-onomastički susreti, która odbyła się w październiku 2014 r. w Zadarze (s. 293).

Ostatnim tekstem w numerze 23 FOC jest wspomnienie o zmarłym w 2014 r. profesorze Petarze Šimunoviciu — wybitnym chorwackim onomaście, dialektologu i leksykografie, wieloletnim redaktorze naczelnym czasopisma „Folia Onomastica Croatica”. Autorką tekstu jest Ankica Čilaš Šimpraga (s. 295–300).

Omawiany numer czasopisma wieńczy zestawiona przez Branimira Brglesa, Jožę Horvata i Ines Virč bibliografia onomastyczna za rok 2013, licząca ponad 100 pozycji (s. 301–325).

Numer 24 FOC otwiera tekst Ankicy Čilaš Šimpragi „Prilog proučavanju odraza svetačkog imena *Stjepan* u hrvatskoj antroponimiji” (s. 1–22), w którym autorka zajmuje się szczegółowo refleksami chrześcijańskiego imienia *Stjepan* (< gr. *Stéphanos*) w antroponimii chorwackiej. Autorka

daje przegląd poświadczeń tego imienia od najdawniejszych dokumentów pisanych, a także dystrybucji przestrzennej poszczególnych refleksów na obszarze dawnej i współczesnej Chorwacji (z uwzględnieniem przynależności dialektalnej), obrazując ich ogromne zróżnicowanie formalne zarówno w planie diachronicznym, jak i synchronicznym. Informacje te zostały też skonfrontowane z danymi z pozostałego obszaru południowej Słowiańszczyzny, co pozwoliło autorce na zwerifikowanie potocznego przekonania o ugruntowanej przynależności narodowej poszczególnych form (np. *Stjepan* odbierany jest jako forma typowo chorwacka, *Stevan* zaś — jako serbska).

W artykule „Dvostruka prezimena – sa spojnicom i/ili bez nje” (s. 23–42) Maja Glušac skupiła się na kwestiach poprawnościowych dotyczących zapisu podwójnych nazwisk. Autorka najpierw przedstawia genezę i czas powstawania dwuczłonowych nazwisk, następnie przechodzi do ich opisu z punktu widzenia ortografii (zapis z łącznikiem czy bez?), morfologii (problemy z odmianą dwuczłonowych nazwisk, wynikające również z kwestii ortograficznych) i przepisów prawnych. W dalszym ciągu, bazując na korpusie tekstów z trzech największych chorwackich dzienników, autorka dokonuje analizy statystycznej sposobów zapisu nazwisk czterech chorwackich polityczek, z których dwie oficjalnie używają zapisu z łącznikiem, a dwie — bez. Poza tabelarycznym zestawieniem i podsumowaniem wyników analizy M. Glušac zwraca także uwagę na stosowanie form eliptycznych w tekstach, a także błędów ortograficznych czy polegających na zmianie szyku członów nazwiska.

Kolejny tekst w numerze stanowi artykuł Dubravki Ivšić „Predslavenski hidronimi na području Republike Hrvatske koji nisu posvjedočeni u antičkim vrelima” (s. 43–71), w którym autorka podjęła się szczegółowej analizy nazw dziewięciu rzek z obszaru współczesnej Chorwacji, które w literaturze uznawane są za przedslawiańskie, nie są jednak poświadczone w starożytnych źródłach. Dotyczy to następujących nazw: *Bednja*, *Cetina*, *Korana*, *Krapina*, *Lonja*, *Mura*, *Odra*, *Pakra*, *Una*. Autorka do każdej z nich zgromadziła obszerną dokumentację źródłową (do XIV w.) i na tej podstawie dokonała analizy etymologicznej, mającej na celu weryfikację hipotezy o ich przedslawiańskiej genezie. Ta część zasadnicza została poprzedzona obszernym wstępem, w którym D. Ivšić nakreśliła metody rekonstrukcji i klasyfikacji chronologicznej toponimów, a także omówiła hydronimy odnotowane w źródłach antycznych oraz przedstawiła właściwości geograficzne poszczególnych rzek, istotne przy interpretacji językowej ich nazw.

Zwięzły artykuł rosyjskiego onomasty Maksima A. Jujukina „Ob odnom toponime v «Slove o polku Igoreve»” (Об одном топониме в „Слове о полку Игореве”, s. 73–76) poświęcony jest w całości toponimowi *Dudutki* (Дудутки), który pojawia się raz w tekście dwunastowiecznego zabytku staroruskiego „Słowo o wyprawie Igora” (też „Słowo o pułku Igora”). Pomimo efemerycznego charakteru nazwy jej etymologia była przedmiotem dociekań wielu badaczy (m.in. R. Jakobsona). Autor, dokonując ich krytycznej rewizji, przedstawia, opierając się na materiale porównawczym z pozostałych obszarów słowiańskich, własną etymologię nazwy, wiążąc ją z niepoświadczoną deminutywną nazwą osobową **Dudutъkъ*, z suf. *-ъk-* (< **Duduta* < *Duda* : psł. **duda* + suf. **-qt-*) w formie pluralnej.

Kolejna praca zamieszczona w numerze — artykuł Ante Juricia „*Lonča* — primjer specifične toponimijske tvorbe” (s. 77–92) — również poświęcona jest jednej nazwie, odnoszącej się do przyłądka na wyspie Lavs, ale uwagi dotyczące jej właściwości są punktem wyjścia do wypracowania nowego objaśnienia etymologicznego całej grupy nazw, mającej według autora wspólną podstawę (chodzi o nazwy nawiązujące do konfiguracji terenu na wschodnioadriatyckich wyspach, takie jak: *Lončarić*, *Landin*, *Landinić*, *Lončina* i inne). Dotychczas przyjmowano założenie P. Skoka, jakoby nazwa ta miała wywodzić się od łac. *lancea* ‘włócznia, dzida’. A. Jurić, bazując na wszechstronnej analizie znaczeniowej, słowotwórczej, fonologicznej, leksykologicznej oraz geograficznej (przy wykorzystaniu metody z zakresu lingwistyki kognitywnej), uznaje natomiast nazwę *Lonča* za utworzoną za pomocą słowiańskiego sufiksu **-ja* i nie wyklucza przy tym pochodzenia od wspomnianego łacińskiego leksemu, ale też włącza do potencjalnych podstaw chorwacki wyraz *lonac* ‘garnek’, wskazując na liczne

paralele — w adriatyckiej nesonimii wiele nazw stanowi metaforę pojęciową ‘wyspa — naczynie kuchenne’.

Artykuł „Pogled u toponimiju sela Hrasno u istočnoj Hercegovini” (s. 93–123) Domagoja Vidovicia stanowi kolejną z cyklu prac tego autora poświęconych toponimii wschodniej Hercegowiny. Tym razem autor poddał obszernej analizie motywacyjnej i słowotwórczej 60 ojkonomów i 450 nazw terenowych z obszaru wsi Hrasno, które zostały zebrane w ramach badań terenowych. D. Vidović zwraca uwagę na występowanie tu nietypowych (także dla innych obszarów) hydronimów o charakterze opisowym: *De se voda splijeva* i *Pomози Bog*. Część zasadniczą pracy poprzedzają rozdziały wstępne, w których autor przybliżył zagadnienia historyczne, dialektologiczne i demograficzne dotyczące wsi Hrasno.

Ostatni artykuł stanowi praca Sanji Vulić „O hrvatskim pučkim imenima spomendana sv. Matije, apostola, i sv. Mateja, apostola i evanđelista, s etnonomastičkoga aspekta” (s. 125–141). Autorka bada w nim ludowe nazwy dni św. Macieja apostoła (*sveti Matija*) i św. Mateusza apostoła i ewangelisty (*sveti Matej*), występujące w gwarach trzech chorwackich dialektów: czakawskiego, kajkawskiego, sztokawskiego, także tych używanych przez diasporę chorwacką (m.in. w Austrii, Bośni i Hercegowinie, na Węgrzech). Materiał analizowany w pracy został wyekscerpowany z historycznych i współczesnych źródeł piśmienniczych oraz zgromadzony w ramach badań terenowych, prowadzonych w latach 1990–2013. Poza samymi nazwami świąt S. Vulić zajmuje się w artykule frazeologizmami gwarowymi, w których zostały użyte.

W numerze 24 czasopisma FOC zamieszczono także cztery recenzje najnowszych pozycji z zakresu chorwackiej onomastyki. Pierwsza z nich, autorstwa Branimira Brglesa, dotyczy książki Vitomira i Juraja Belajów „Sveti trokuti. Topografija hrvatske mitologije” (Zagreb 2014, 484 s.; s. 143–147), poświęconej koncepcji mitu w przestrzeni i analizie jej realizacji w chorwackiej toponimii i topografii. W kolejnej recenzji Anđela Frančić (s. 148–152) omawia przygotowany i opatrzony posłowiem przez Marka Samardžiję zbiór prac chorwackiego slawisty czeskiego pochodzenia Antuna Šimčika (1893–1970), zatytułowany „Jezične bilješke”, skupiając się głównie na pracach onomastycznych. Trzecia z recenzji, napisana przez Dubravkę Ivšić (s. 153–157), dotyczy książki Mariny Marasović-Alujević i Katariny Lozić Knezović „Toponimija otoka Šolte”, będącej monografią toponomastyczną środkowodalmatyńskiej wyspy Šolta. Ostatnią pozycją, recenzowaną przez Ivanę Kurtović Budję (s. 158–165), jest praca Domagoja Vidovicia „Metkovski prezimenski mozaik”, która stanowi zbiór artykułów poświęconych nazwiskom z okolic miasta Metković w południowej Chorwacji przy granicy z Hercegowiną, publikowanych przez autora na łamach lokalnych czasopism w latach 2008–2013.

Numer 24 FOC tradycyjnie zawiera także bieżącą bibliografię onomastyczną (za rok 2014), zestawioną przez Branimira Brglesa, Jožę Horvata i Ines Virč, która obejmuje 97 pozycji (s. 167–195).

Paweł Swoboda

Instytut Języka Polskiego Polskiej Akademii Nauk
e-mail: pawel.swoboda@ijp-pan.krakow.pl

Voprosy Onomastiki, red. E. L. Berezovič, nr 1 (18), 2 (19), Ekaterinburg 2015, 269 i 212 s.

Rosyjskie czasopismo onomastyczne „Voprosy Onomastiki” ukazuje się już ponad 10 lat. Pełnotekstowe wersje półrocznika od pierwszego numeru z 2004 r., aż do 18 i 19 z 2015 r. udostępnione są na stronie internetowej <http://onomastics.ru>.